

EUSEBI GÜELL I BACIGALUPI, UN BURGÈS PIONER DE LA IMMUNOLOGIA

ESCUDE AIXELÀ, Manuel Maria

CALBET CAMARASA, Josep Maria

Acadèmics corresponents de la Reial Acadèmia de Medicina de Catalunya

RESUM: L'any 2002 Barcelona commemorà el 150 aniversari del naixement d'Antoni Gaudí (1852-1926). En aquesta nota es recorda la figura del seu mecenes, Eusebi Güell i Bacigalupi i la relació d'aquest amb la medicina. Va escriure el llibre "*L'immunité par les leucomaines*" que tingué dues edicions (1886 i 1889), on defensava la immunitat per mitjà dels productes segregats per l'agressió microbiana.

Paraules claus: Eusebi Güell i Bacigalupi. Immunitat. Infeccions.

RESUMEN: El año 2002 Barcelona conmemoró el 150 aniversario del nacimiento de Antoni Gaudí (1852-1926). En esta nota se recuerda la figura de su mecenas, Eusebi Güell Bacigalupi, y su relación con la medicina. Sería autor del libro "*L'immunité par les leucomaines*", donde defendía la inmunidad por medio de los productos segregados por la agresión microbiana.

Palabras claves: Eusebi Güell Bacigalupi. Inmunidad. Infecciones.

*

Durant l'any 2002 vam assistir a una sèrie d'actes celebrats en honor i record de l'arquitecte Antoni Gaudí i Cornet, amb motiu de l'any internacional Gaudí. A partir d'aquí vam pensar que valia la pena de recordar la figura impressionant del seu mecenes Eusebi Güell i Bacigalupi. I diem impressionant perquè fou com un autèntic príncep italià del Renaixement. Cal recordar que va ser un constant estudiós i protector econòmic de les ciències i de les arts. Sempre visqué interessat pels avenços tecnològics, així com per les ciències naturals, la medicina, el periodisme, l'arquitectura, la música i moltes altres activitats humanes, i d'una manera especial les que portaven a cap diversos artesans¹. Aquesta preocupació sincera per la societat del seu temps també el va portar a la política, on adoptà posicions netament catalanistes. És per això que es pot afirmar que va ser un dels grans burgesos catalans sincerament preocupats per la sort del seu poble. Malauradament han estat pocs, massa pocs, els grans burgesos catalans que al marge dels seus negocis hagin

protegí la llengua i la identitat catalana. Per tot això estem sorpresos com una figura tan preclara en la història del nostre poble, hagi quedat arraconada i mig oblidada, i que encara no disposi d'una biografia digna de la seva categoria i importància històrica.

Feta aquesta introducció sobre Eusebi Güell i Bacigalupi, anem a parlar d'una manera concisa de la seva trajectòria biogràfica i de la relació que mantingué amb la Medicina.

NOTÍCIA BIOGRÀFICA

Fent una succinta notícia biogràfica direm que Eusebi Güell i Bacigalupi era fill de Joan Güell i Ferrer, prohom proteccionista. Nasqué a Barcelona el 15 de desembre de 1846. També morí a Barcelona, i concretament al parc que porta el seu nom, el 8 de juliol de 1918. Es va casar el 29 de novembre de 1871 amb Isabel López i Bru, filla d'Antoni López i López, marquès de Comillas.

Eusebi Güell es va formar no solament a Barcelona sinó també a França i a Anglaterra. Féu estudis de Dret, Ciències físico-químiques, Ciències socials, Economia política, Mecànica, etc. Cultivà especialment les ciències naturals i aquí a casa nostra tingué com a professor de química orgànica i inorgànica a Francesc Pasqual de Lentisclà, que posteriorment seria catedràtic a la Facultat de Farmàcia².

Fou regidor el 1875 i diputat provincial el 1877. Membre del Centre Català³ i impulsor del Memorial de Greuges. Promogué la revista "La España Regional" i fou membre fundador de la Lliga Regionalista. Propulsor de la cultura catalana en tots els seus camps, va actuar de president i mantenidor del consistori dels Jocs Florals, de l'any 1900, on hi féu un discurs sobre les llengües romàniques. Constitueix aquesta exposició una monografia filològica de la llengua catalana que erròniament considerava el català anterior al llatí, i tot sembla que fou per la influència d'un viatge que va fer a Suïssa⁴.

Al marge del llibre que més tard comentarem sobre la immunitat, és autor de *Cassius y Helena*⁵ i *Manantial del Garraf*⁶. En aquest últim opuscle Güell pretenia subministrar aigua a la ciutat de Barcelona a partir del brollador del Garraf, que estava situat en la seva propietat privada.

EL SEU LLIBRE SOBRE LA IMMUNITAT

Com ja hem dit una de les qüestions per les que es va preocupar va ser per la immunitat. A les darreries del segle XIX i fins i tot després dels treballs de Pasteur, encara hi havia

qui discutia si els microbis eren la causa o la conseqüència de la malaltia. Güell, que pel que sembla freqüentava l'Acadèmia de Ciències de París, sempre defensà la doctrina etiològica microbiana de les infeccions. I en conseqüència com molts altres pensadors o investigadors es va plantejar quines podien ser les bases teòriques de la immunitat, per a evitar les malalties infeccioses.

Els antics havien parlat de la resistència individual o idiosincràsia que feia que en uns la malaltia fos lleu i en altres mortal. En certa manera podríem dir que encara estaríem en l'època dels miasmes com a causa de la malaltia. Posteriorment vindria l'experiència clínica de que moltes malalties infeccioses, un cop superades deixaven suficients elements de defensa per evitar ulteriors infeccions, i per un altre costat hi havia la llarga i comprovada eficàcia, encara que també llargament discutida, de la vacuna contra la verola o pigota. Molts van ser els estudis que es van fer sobre el mecanisme íntim de l'actuació d'aquesta vacuna, i encara avui no ha estat totalment resolt. Però quan la teoria microbiana es va imposar i es va acceptar en totes les clíniques, va sorgir amb més força la necessitat de comprendre i explicar la immunitat, que es presentava en alguns casos.

De les moltes teories sobre la immunitat en relació a les infeccions microbianes, abans del descobriment de la causa d'aquesta immunitat per Metchnikof, n'hi havia dues d'origen en autors catalans. En aquell moment les teories més acceptades eren les següents:

- 1.- Per esgotament del terreny on ha viscut i s'ha desenvolupat el microbi.
- 2.- La de l'antídot ideada per Klebs. Considerava que el microbi produiria directament i indirectament en l'organisme atacat, un verí que actuaria contra el propi microbi, però no contra l'organisme.
- 3.- Teoria de Grawitz. Aquest autor admetia una modificació especial de les cèl·lules orgàniques en virtut de la qual resistirien una successiva invasió dels gèrmens parasitaris.
- 4.- Teoria fagocitària. Segons aquesta teoria les cèl·lules devoradores destrueixen els microbis. Va ser suggerida per Metchnikof després de repetits experiments d'inoculació del carboncle a les granotes. Teoria que va ser acceptada com la més correcta.
- 5.- Teoria de Jaume Ferran. La infecció seria com una intoxicació o enverinament, i com en tot verí la seva tolerància portaria a la immunitat. En aquest sentit immunitzar seria acostumar l'organisme als verins microbians⁷. Amb tota probabilitat els treballs de Jaume Ferran polaritzats en la immunologia deuen despertar en el seu rival, Ramon Turró, un mateix interès per la matèria. Així Ramon Turró Darder també va exposar

unes elucubracions teòriques, sense cap base científica ni experimental, sobre la immunologia.

6.- Teoria d'Eusebi Güell. Va ser exposada en el seu llibre *L'immunité par les leucomaïnes*⁸.

La seva teoria és molt senzilla i potser fins i tot ben raonada. Seria la immunitat per mitjà dels productes d'eliminació que són el resultat de les funcions vitals del microorganisme. Les leucomaïnes serien alcaloides produïdes pels éssers vius en l'exercici de les seves funcions vitals. En tots els éssers orgànics les substàncies, producte del seu cicle vital, serien tòxiques per la mateixa vida. Si a un ser viu se li inocula les leucomaïnes d'un microbi infecciós, i si aquesta leucomaïna no es verinosa per l'organisme inoculat, resultarà que aquest estarà preservat de la malaltia consecutiva a la presència d'aquell microbi infecciós en els seus teixits. I això seria així, perquè es trobaria en presència de les seves leucomaïnes, que el mataria.

Per vacunar caldria introduir en l'organisme, per un medi artificial, les leucomaïnes del microbi que produeix la malaltia que es vol evitar. Un brou de cultiu de microbis morts tindria el màxim de leucomaïnes i per tant la màxima potència per a comunicar la immunitat.

Per a il·lustrar la seva teoria, Güell dóna l'exemple de que un home que estigués tancat hermèticament en un recinte moriria víctima de la toxicitat de les seves secrecions. Igual passaria amb una planta o un ocell. De fet són idees acceptades per diversos autors com E. Klein, Duclaux, Bary, Pasteur, i sobretot per M. Bouchard. Però en tot cas el mèrit de Güell seria de fer-ne una llei general. Ell mateix compara les leucomaïnes amb el fenomen de la fermentació del vi. El ferment s'alimenta del sucre i segrega àcid carbònic, gas que es desprèn i alcohol. Quan hi ha un 17 o 18% d'alcohol o quan hi ha una quantitat de leucomaïnes queda ensopit.

Güell afirma que el dia en que es puguin aïllar les leucomaïnes dels diferents microbis es podrien immunitzar tots els organismes que es volguessin defensar de l'activitat microbiana.

Encara sostenia altres teories en el camp de les ciències naturals, com el de la continuïtat de la matèria en oposició a la discontinuïtat admesa en el seu temps, és a dir, els àtoms separats per un espai.

L'objectiu d'aquesta petita nota no ha estat altre que el de recordar l'interès que va despertar en el seu moment una teoria exposada per Eusebi Güell i Bacigalupi, i al mateix temps evocar aquell moment febrós i àvid de la cultura en tots els camps que manifestava la Catalunya de les darreries del segle XIX.

BIBLIOGRAFIA

1. Aguiló Fuster, Marian. *Don Eusebi Güell y Bacigalupi*. La Il·lustració Catalana, any IX, 15 de juny de 1888, núm. 190.
2. Bassegoda, Bonaventura, *El orgullo de la ciudad*. Barcelona, 1919.
3. Bergós, Joan. *Antoni Gaudí i el comte de Güell. Conferència inaugural de curs 1968-69 d'Amics de Gaudí*. (Barcelona, Amics de Gaudí, 1969, 8 pp)
4. Calvet, Rafael. *La secreción de las bacterias y su aplicación a la medicina*. La Vanguardia, 22 d'abril de 1893, pàg. 1.
5. Esplugues, Miquel d'. *El primer comte de Güell. Notes psicològiques i assaig sobre el sentit aristocràtic a Catalunya*. (Barcelona, Imp. Arts Gràfiques Nicolau Ponce, 1921).
6. Gual Villalbí, Pedro. *Biografía de Eusebio Güell y Bacigalupi, primer conde de Güell*. (Barcelona, Ajuntament de Barcelona, 1953, 28 pp.)
7. Güell, Carmen. *Gaudí y el Conde de Güell: el artista y el mecenas*. (Barcelona, Ed. Martínez Roca, 2001)
8. Mañé i Fenollosa, Francisco Javier. *L'immunité par les leucomaines*. Diario de Barcelona, 18 de desembre de 1886, pàg. 14.568-14.569. Mañé considera anònim l'autor del llibre, però no dubta de la competència i profund estudi que es declaren i confirmen en cadascuna de les seves pàgines.
9. P. de L., J. (Pascual de Lentiscà, J.). *La inmunidad contra los microbios*. Diario de Barcelona, 7 de maig de 1914, edició de la tarda, pàg. 6.186-6.187.
10. P. de L., J. *El conde de Güell*. Diario de Barcelona, 1 de juny de 1914, pàg. 7.476-7.478.
11. Pascual de Lentiscà, José. *El conde de Güell*. Diario de Barcelona, 11 de juliol de 1918, pàg. 8.348-8.349.
12. Pi i Gibert, August. *L'immunité par les leucomaines*. La Il·lustració Catalana, any IX, 30 de juny de 1888.
13. Pujols, Francesc. *Concepte general de la ciència catalana*. Barcelona, Col·lecció Pòrtic, 1982, segona edició.
14. Santaló, P. *L'immunité per les leucomaines*. La Renaixensa, 11 de novembre de 1886, pàg. 7.257-7.261.

NOTES

1. A casa seva del carrer Nou eren freqüents els concerts ja que era un melòman consumat. Recolzà econòmicament a molts músics, pintors i escriptors. Entre ells cal esmentar a músics com J. García Robles i M. Rodríguez de Alcántara; poetes com J. M. López Picó i R. Picó i Campamar; pintors com A. Clapés Puig, Pablo Ruiz Picasso o Isidre Nonell, i el novel·lista J. Pin i Soler.
2. Pascual de Lentsclà, Francesc. N. a Mataró (Maresme) c. 1844. Batxiller en filosofia el 1860, batxiller en Farmàcia el 1864 i llicenciat el 1865. A l'any següent era professor ajudant de Farmàcia de química inorgànica i orgànica. Obtingué el doctorat el 1869, i el 1872 guanyà la càtedra de Matèria farmacèutica animal i mineral de la Facultat de Santiago de Compostel·la.
3. En un discurs pronunciat al Centre Català va dir que el seu propòsit era el de moure i estimular les forces vives del país a treballar en la digna i noble empresa de salvar la nostra pàtria de la seva total ruïna. (V. "La Renaixensa" del 9 de maig de 1886, pàg. 2.828).
4. *Jocs Florals de Barcelona. Discurs del President del Consistori Sr. D. Eusebi Güell Bacigalupi, llegit en la festa celebrada el 6 de maig de 1900.* (Barcelona, Estampa de La Renaixensa, 1900, 20 pp.).
5. Poema dramàtic de 78 pàgines publicat a Barcelona el 1903.
6. "Manantial del Garraf", Barcelona, Imp. de Henrich, 1899, 30 pp.
7. Tot i els moltíssims autors que s'han interessat per l'obra i la vida de Jaume Ferran i Clua, encara estem mancats d'una biografia que ens el pugui situar en el seu temps científic i polític.
8. D'aquest llibre se'n van publicar dues edicions. La primera és de l'any 1886: Güell Bacigalupi, Eusèbe: *L'Immunité par les leucomaines* (París, Librairie Médicale Louis Leclerc. O. Berthier, successeur), 1886, 164 pp. La segona edició que fou lleugerament ampliada amb el mateix títol i editor, és del 1889. Aquesta edició fou traduïda a l'anglès a New York el mateix any. I encara poc abans de morir, Güell estava preparant una nova edició. Aquest llibre tingué un ampli ressò a tot Europa i fou comentat en la premsa de molts països: Lyon Medical, The Morning Post, La Stampa, Le Petit Journal de la Santé, Revue Médicale, Journal d'Hygiène, Novoye Vrémya, Revue de Médecine, El Criterio Médico, Revista de Ciencias Médicas, Boletín de Medicina y Farmacia, i moltes altres publicacions i diaris.